



BOSHLANG'CH SINFLARDA IJODIY TASAVVURNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI

Jabbarova Zuhra Omondullayevna –

*Jizzax viloyati pedagogik mahorat markazi
katta o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida foydalanish mumkin bo'lgan o'qitish texnologiyalari, ta'lim oluvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, o'qitishning samarali usullaridan o'rinli foydalanish, ijodiy tasavvurni rivojlantirish usullari mazmuni yoritilgan.

Kalit so'zlar: tasavvur, ijodiy tasavvur, ijodiy fikrlash, mustaqil fikrlash, o'qitish texnologiyasi, interfaol o'qitish usullari

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические технологии, которые можно использовать в процессе развития навыков творческого мышления у учащихся начальной школы, развития навыков самостоятельного мышления учащихся, целесообразного использования эффективных методов обучения, а также методов развития творческого воображения.

Ключевые слова: воображение, творческое воображение, творческое мышление, самостоятельное мышление, технология обучения, интерактивные методы обучения

Annotation. The article examines pedagogical technologies that can be used in the process of developing creative thinking skills in primary school students, developing independent thinking skills in students, the appropriate use of effective teaching methods, as well as methods for developing creative imagination.

Key words: imagination, creative imagination, creative thinking, independent thinking, teaching technology, interactive teaching methods

Jahonda uzluksiz ta'lim tizimining barcha bosqichlarida ta'lim oluvchilarning ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish, o'z-o'ziga ishonchni tarkib toptirish, fikr yuritishdagi mustaqillik va o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish qobiliyatini rivojlantirishga katta ahamiyat qaratilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim muhiti barqarorligini ta'minlash, aralash ta'lim (blender learning) tamoyili asosida ta'lim oluvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, o'qitishning samarali usullarini ishlab chiqish muhim dolzarblik kasb etadi. Mazkur jarayonda shaxsiy faoliyat tajribasiga asoslangan tarbiya texnologiyalaridan samarali



foydalanish hamda o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik madaniyati darajasi muhim o'rin tutadi[1].

Respublikamizda yosh avlodni mustaqil, ijodiy fikrlashga o'rgatish davlat darajasidagi masalaga aylangan. Ta'lim jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijodiy faoliyatga yo'naltirish muammosiga jahon pedagogika va psixologiya ilmidagi alohida e'tibor qaratilgan. Boshlang'ich ta'lim ona tili va o'qish savodxonligi darslari samaradorligini oshirish hamda o'quvchilarda ijodiy fikr yuritish ko'nikmalarini rivojlantirishda interfaol o'qitish usullaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Ona tili va o'qish savodxonligi fanini o'qitishning bosh maqsadi yoshlarning ijodiy-mustaqil, o'z fikrini erkin va ta'sirli, mazmunli va mantiqli qilib yozma va og'zaki shaklda ifodalashga, o'zbek tili qonun-qoidalarini ongli o'zlashtirishga o'rgatish, shuningdek, ularning fikr doiralarini kengaytirishga e'tibor qaratilgan. Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida o'quvchilar matnni yodlab olish, she'rlarni takrorlash bilan cheklanmasdan, matnni tushunish, anglash, munosabat bildirish olish ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratiladi.

Har bir dars bolaning qobiliyati uchqunlarini alangalata oladigan kichik ixtiroday o'tishi zarur. Atrofdagi olam va o'zini anglashdagi kichik yutuqlar ham butun o'quv faoliyatini g'aroyib va maftunkor qiladi. Bolalar uchun sinfdoshlari oldida o'zini ko'rsata olishi, nimalarga qodirligim isbotlay olishi juda muhim qirra hisoblanadi. Buning uchun o'quvchilarga imkoniyat yaratish zarur [2].

1-sinflarda mashg'ulotlarni o'quvchilar tasavvur yordamida tugamas sayohat tarzida tashkil qilishlari mumkin. Bunda o'quvchilar dastlabki xayolot usullarini o'rganishadi va bular asosida qiziq voqealar, hikoyalar, topishmoqlar, she'r va ertaklar yuzaga keladi. Bolalar ijodiy o'quv jarayoniga bog'liq ravishda borgan sari boshqariluvchan bo'lib boradi. O'quv yilining oxiriga kelib o'quvchilar mustaqil ravishda hikoya va ertak tuzish usullarini yetarli darajada o'zlashtirgan bo'lishlari lozim hamda tizimlarning ichki tuzilishi bilan tanishib, ularning bo'linmalari va nima uchun xizmat qilishini o'rganish uchun dastlabki qadamlar qo'yilishi kerak.

2-sinfda o'quvchilar ancha narsalarni mustaqil bajara oladilar.

O'quv yili so'ngida o'quvchilar dars mavzusi bilan bog'liq tayanch so'z va tushunchalar asosida kichik hikoya, voqea, ertaklarni tuza oladigan bo'lishlari kerak.

3-sinfda o'quvchilar faoliyat muhiti turli-tuman bo'ladi. Bolalar darslikdagi mavzular asosida tuzgan yangi o'quv hikoya yoki turli fanlarga bog'liq ertaklardan yangi "Ertaklar kitobi" shakllanadi.



Tizimlarni bo‘limlarga bo‘lish va tizimlararo bog‘liqlik ko‘nikmasi avtomatik darajaga yetkaziladi. 3-sinf o‘quvchilari faoliyatining asosiy yo‘nalishi kartotekalar yig‘ish izchilligini bila olishlaridir.

3-sinf o‘quvchilarining qiziqishlari turli-tuman bo‘lib, ular o‘zlarini qiziqtirayotgan sohalari bo‘yicha javob olishni xohlashadi. Berayotgan savollar va javoblari esa turli sohalardan bo‘lishi mumkin.

4-sinfda o‘quvchilar oson va erkin holda turli hikoyalar va ertaklarni tuza oladilar. Ular orasida maktab dasturiga mos “Ertaklar kitobi” hisoblanadi.

Tushunchaviy fikrlashni qanday shakllantirish kerak?

Bolalar ijodiy faoliyatining natijasida egallangan malakalarni natijasida shubhasiz turli turdagi tahlillar o‘tkazish imkoniyatini yaratadi. Ruhshunos ruhiy tahlil yoki bolalar ijodining ruhiyatini o‘rganishning muhim manbalarini topadi.

Tilshunos bolalar folklorini o‘rganish uchun boy manbaga ega bo‘ladi. Sotsiolog madaniy-etnik muhit va bolalar ertaklari orasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganadi. Bu qaydnomani uzoq davom ettirish mumkin. O‘qituvchi bolalar ertak, topishmoq va maqollarning tahlilini qaysi usullari uzluksiz va ilmiy fikrlashni shakllantira olishiga qiziqish uyg‘otadi.

Ona tili fanida “Alifbo” mavzusi (1-sinf) vazifa. “Alifbo”ni tartib bilan joylashtirish.

Buning uchun “Alifbo”dagi harflar alohida qilib kesib olinadi va konvertga solib, har bir guruhga beriladi. Guruh qatnashchilari konvert ichidagi harflarni yoyib (partaga), so‘ng bir chekkadan tartib bilan yig‘ishlari kerak.

Boshqa guruhlarga nisbatan ishni oldinroq yakunlagan guruhga quyidagi qo‘shimcha vazifalarni berish mumkin (yoki o‘qituvchi dars maqsadi bo‘yicha vazifalarni tayyorlab qo‘ygan bo‘lishi ham mumkin).

Qo‘shimcha topshiriqlar:

1. Unli tovushlarni alohida jamlang.
2. Undosh tovushlarni alohida jamlang.
3. Ismlar (bor harflardan)ni shakllantirishga harakat qiling.
4. Yig‘ilgan so‘zlarni bo‘g‘inga ajrating.

Izoh. Berilgan barcha topshiriq daftarga yozilishi kerak (imkon qadar), hamma vazifalar bajarib bo‘lingandan so‘ng guruhlar nima ish bilan shug‘ullanganliklari, nimalarni bilib olganliklari so‘raladi va umumlashtiriladi.

Tarbiya (2-sinf)

Vazifa. “Bola boshidan, o‘g‘lon yoshidan” she‘rini aytish.

Buning uchun matndagi so‘zlar yoki so‘z birikmalari alohida qilib kesib olinadi va konvertga solib har bir guruhga beriladi.



O'quvchilar konvert ichidagi so'zlarni (parta, stolga) yoyib, keyin bir chekkadan tartib bilan yig'ishlari kerak. Boshqa guruhlariga berilgan ishni oldinroq yakunlagan guruhga qo'shimcha topshiriqlarni berish mumkin (yoki o'qituvchi dars maqsadi bo'yicha topshiriqlar ham berishi ham mumkin).

Qo'shimcha topshiriqlar:

1. Hisoblab aniqlang, matn nechta kesilgan bo'lakdan iborat?
2. Hisoblab ko'ring-chi, matn nechta so'zdan iborat.
3. Birinchi to'rtlikda nechta unli harf borligini ko'rib chiqing.
4. Matnni o'rganib, qaysi so'zlar o'rniga rasm chizib ko'rsatish mumkinligini aniqlang.
5. Matndagi inson organlariga tegishli so'zlarni ajrating.
6. Matnning ichidagi tabiatga oid so'zlarni ajrating.
7. Matndagi notanish so'zlarni ajratib ko'rsating.

Izoh. Guruhlar ishlarni yakunlaganlarida har bir guruhning fikri tikiladi.

Masalan, quyidagi savollar bilan murojaat qilish mumkin:

1. Guruhda kim nima ishlar qiladi?
2. Nima uchun she'rni yig'ish oson bo'ldi? (Yoki aksincha.)
3. Qaysi vazifani bajarishda qiynaladingiz? Nima uchun?
4. Kimning xatti-harakati sizni quvontirdi?

Tarbiya (3-sinf)

1. Dars mavzusi. «Javdari non»

Darsning maqsadi:

Javdari non qanday undan tayyorlanishi, uning qanday non ekanligini tushuntirish.

Non qanday tayyorlanishini, qanday mehnatlar evaziga dasturxonimizga yetib kelishini o'rgatish.

c) Nonni isrof qilmaslikka, uni qadrlashga o'rgatish.

Dars turi: amaliy-nazariy.

Dars tipi: aralashgan, ko'rgazmalilik, o'yin.

Dars jihozlari: darsga oid rasmlar, tarqatma didaktik materiallar, rebus va plakat, boshqotirma, lug'at.

Darsning borishi.

2. Tashkiliy qism.

She'r bilan boshlanadi, navbatchi axboroti, davomatni aniqlash, ma'naviyat daqiqasi o'tkaziladi.

3. Uyga berilgan vazifani so'rash va baholash.



Uyga vazifa qilib berilgan she'rni yodlash so'raladi, savol-javob o'tkaziladi.

So'ng "Mazayka" o'yini o'tkaziladi.

O'yin qoidalari. Bu yerda har bir partaga bittadan konvert tarqatiladi. Unda uyga vazifa qilib berilgan she'rdan parcha yozilgan. O'quvchilar bu so'zlarni oq qog'ozga terishlari kerak bo'ladi. Buning uchun ular she'rni yoddan bilishlari shart. Birinchi bo'lib so'zlarni terib tugatgan guruh g'olib bo'ladi.

4. O'tilgan mavzularni mustahkamlash.

Non haqida topishmoq, she'rlar yodlashadi. So'ng barcha o'quvchilar 6 ta guruhga bolinadi. Doskadagi rasmlar asosida bug'doy, sumalak, un, non so'zlarini qo'yib hikoya tuzadilar.

O'tilgan mavzuni mustahkamlash uchun krossvord - boshqotirma yechiladi.

Quvnoq daqiqalar.

Daraxt o'sadi tikka, shox chiqaradi yonga.

Quyoshdan nur oladi, yerga soya soladi.

5. Yangi mavzu bayoni.

1. Boshqotirma. Rasmlar berilgan. Shu rasmlardagi bosh harflarni olib so'z yasaymiz. Biz o'rganmoqchi bo'lgan matnning nomi kelib chiqadi.

2. "Javdari non" hikoyasi guruhlariga bo'lib o'qitiladi.

6. Yangi mavzuni mustahkamlash.

Shu matn yuzasidan savol tuziladi. Guruhlar savollarni tuzishlari uchun vaqt beriladi. Savollar tayyor bo'lgach har bir guruh o'zining savollarini o'qiydi. Boshqa guruhdagilar esa savollarga javob beradilar. Matnni mustahkamlash uchun qisqacha non haqida ma'lumot berib o'tiladi. Bug'doy qanday yetishtirilishi, qanday qilib un qilinishi va albatta non qilib yopish uchun qancha-qancha kishilarning mehnati sarflanishi aytib o'tiladi. Topshiriq: klaster usulida «non»ning turlari ko'rsatib beriladi.

Non haqida o'zlari bilan she'r, maqollar yodlashadi. Topshiriq: "Javdari non" mavzusida rasm chizish. Darsda faol qatnashgan o'quvchilarni e'lon qilib baholaydilar.

Uyga vazifa berish va yakun yasash.

"Javdari non" matnini ifodali o'qib, qayta hikoyalashga tayyorlanib kelish [3].

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim muhiti barqarorligini ta'minlash ta'lim oluvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, o'qitishning samarali usullaridan o'rinli foydalanish, shaxsiy faoliyat tajribasiga asoslangan tarbiya texnologiyalaridan samarali foydalanish orqali ta'lim samaradorligini oshirishga yordam beradi.



Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘.Tolipov, D.Ro‘ziyeva “Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat (o‘quv qo‘llanma) - Toshkent: “INNOVATSIYA-ZIYO”, 2019
2. B.R.Adizov Boshlang‘ich ta‘limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari. Ped. f. d...diss. – T., 2003
3. R.Mavlyanova N.Raxmankulova “Boshlang‘ich ta‘lim pedagogikasi, innovatsiya va intergatsiya” o‘quv qollanma T., “VORIS-NASHRIYOT” 2013